
SARA DODIG BAUČIĆ

ULOGA ZBORSKOG PJEVANJA U IDENTIFIKACIJI MLADIH

Izvorni znanstveni članak

UDK: 159.923.2-053.6:78

159.923-053.6:316.614]:78.087.68

NACRTAK

Rad promatra ulogu zborskog pjevanja, kao specifičnog vida glazbovanja s naglašenom socijalnom potkom, na razvoj mladih, osobito tinejdžerske skupine. Prateći kampanju litvanskoga zbora „Ažuoliukas” te projekt „Azra” članak će, uz iskustvo autorice, prikazati moguće modele primjene zborskog pjevanja na identifikaciju određenih dobnih skupina. Razmotrit će se i medijski utjecaj na popularizaciju zborskog pjevanja u TV emisijama „Do posljednjeg zbora” i „Maestro” te *lajkove* Facebook softvera, kao i potencijalnu opasnost od manipulacije istih na mlade. Prokušani primjeri idu u prilog mogućoj primjeni (istih ili sličnih) modela i u Hrvatskoj uz redefiniranje uloge zborskoga pjevanja.

Ključne riječi: uloga zborskog pjevanja, utjecaj na krizne tinejdžerske skupine, identifikacija, „Ažuoliukas”, projekt „Azra”

UVOD

U ovom tekstu aktualiziraju se primjeri koji dokazuju kako glazba, točnije zborско pjevanje i sve što uključuje takva aktivnost mogu utjecati, poboljšati, promijeniti i unaprijediti razmišljanja, stavove i procese odrastanja kod mladih, osobito u krizne tinejdžerske skupine.

Primjerima će se nastojat prikazati različite mogućnosti kojima glazba postaje motor za socijalno povezivanje, koje je moguće usmjeriti na problem i pitanje identifikacije mladih. Prvi primjer odnosit će se na „Ažuoliukas”¹ zbor koji je poveo kampanju spasa za mlade, gdje se mladi u rizičnoj, ponajviše adolescent-skoj dobi, odgajaju, usmjeravaju i uvode u nove ciljeve putem zvorske pjesme. O istinskoj i višesložnoj snazi glazbe pokazat će primjer projekta „Azra” sproveden u Norveškoj. (Usp. PETTAN 1995: 217-234).

1 „Ažuoliukas” je dječjački litvanski zbor osnovan 1959. godine. Dječaci se priključuju zboru u dobi od šest ili sedam godina, a kasnije prelaze u odrasli zbor. U samo pet godina od osnutka zbor je brojio četrdesetak pjevača-dječaka, a danas se „Ažuoliukas” dijeli u osam zborova – od dječjačkih do odraslih, tako da je raspon životne dobi pjevača uistinu velik (od šest do četrdesetak godina). „Ažuoliukas” na litvanskom znači hrast što vrlo slikovito opisuje snagu opisanoga zborskog modela. (Usp. <http://boychoirs.org/azuoliukas/index.html>)

Medijska popularizacija, značenje i poimanje zborskoga glazbovanja objasniti će se na temelju primarnih i sekundarnih izvora, pa će tako u ovu svrhu poslužiti istraživanja i zaključci stručnjaka o odgojno-obrazovnom, socijalnom, društvenom, zdravstvenom i istraživačkom značenju zbarske glazbe i pjevanja (kao primarne čovjekove glazbene aktivnosti), kao i praksa same autorice.

Može li se takav ili sličan primjer primijeniti u hrvatskoj sredini, ovisit će o procesima afirmacije teško mjerljivoga instrumenta kao što je glazba, koja je snažno oružje u čiji prilog govore povijesne činjenice koje dokazuju moć glazbe kao pokretača mijena. Ako su pjesme mogle potaknuti mlade da pronađu i preusmjere svoju energiju² u drugačijem, boljem smislu, teško je pronaći razlog zašto današnje društvo ne ulaže više napora (u prvom redu financijsko-afirmativnih) za osnaživanje već postojeće pjevačke tradicije.

UTJECAJ PJESME NA PROCES IDENTIFIKACIJE

Svakodnevno se suočavamo sa sve većom krizom identiteta, ali i autoriteta koji postaju okidač za brojne primjere (auto)destrukcije. Razvoj nezadovoljstva³ ogleda se kao „nedostatak samopouzdanja, hrabrosti, volje, podrške od strane obitelji ili partnera, strah od neuspjeha, neodlučnost, lijenost...” (Usp. MILIŠA 2013: 75) Adolescente obilježava, „kao nikada ranije” (ibid. 76) konfuzija identiteta i uloga, dok su odrasli u sve većoj nemoći, gubeći istovremeno autoritet, kako u domu, tako i na različitim odgojno-obrazovnim ustanovama. Mlade ometaju osjećaji inferiornosti i izoliranosti u (iz)gradnji „pozitivnoga identiteta”, a s viškom slobodnoga vremena akumuliraju se negativnosti koje mladi projiciraju na svijet oko sebe.

Dobro je poznato da su pjesme, primjerice, iz narodnoga preporoda mogle p(r)obuditi osjećaje nacionalne pripadnosti, zajedništva i snage naroda. U trenutku velikih povijesnih kriza čovjek se nije jačao gledajući televizijske emisije, slušajući priče upitne utemeljenosti ili pak fizički, već je često puta pronalazio sidro u zajedništvu povezanom ne ratom i nemirom, već umjetnošću, točnije glazbom. Tražeći i okupljajući se u svrhu višega društvenog/nacionalnog/političkog interesa, čovjek je pronalazio osjećaj zajedništva u pjesmama koje su budile i jačale pozitivne osjećaje, različitoga usmjerenja, bilo da su nacionalni, ljubavni, socijalno osviješteni, etc. S obzirom na to da kulturološki idiom predstavlja najugroženiju i najizloženiju gospodarsko-društvenu liniju, često je tijekom povijesti bio prvi izložen nezaštićenosti i padu podrške vladajućih u kriznim situacijama. Mnogo je primjera iz povijesti koji pokazuju kako se upravo u tim trenucima događalo da kulturološka svijest dobije neočekivanu snagu i novi uzlet napravi ujedinjem snaga, najčešće pomoću glazbe. Za Hrvatsku, kao i za mnoge zemlje,

2 „Energija se troši na otpor, a ne na apsorpciju nastavnog sadržaja.” (MILIŠA 2013: 78)

3 Zlatko Miliša citira Mešu Selimovića: „Nezadovoljstvo je kao zvijer, nemoćna kad se rodi, strašna kad ojača.” (MILIŠA 2013: 75)

bilo je pitanje očuvanja identiteta koji se u razjedinjenom većinskom duhu, a pod stalnom prisilom i budnim okom osvajača/okupatora, teško održavao.

Ratovi i teška (po)ratna stanja doveli su mnoge do emigracija iz rodni zemalja i traženja novog, boljeg i sigurnijeg života. Suočavajući se sa zatečenom stvarnošću u novoj zemlji, postaje jasno da su emigranti sada dio manjine i da njihov glas ne znači mnogo u društvu druge nacionalne pripadnosti. Pokušavajući riješiti problem i stvoriti sebi »bolje sutra«, ne treba dvojiti kako iseljenici nisu pokušali više puta i na različite načine dobiti status u određenom društvu. Povijest je pokazala da je to teško ostvarivo.

Socijalizacija pjevanjem uvelike je, dakle, u teškim društveno-povijesnim previranjima znala osnažiti duh i unijeti novi dah nade u zajedništvo utemeljeno na različitim, a zajedničkim osjećajima i ciljevima. Ne samo u teškim situacijama, već i primjenomu odgojnom smislu, glazba je tijekom povijesti mnogo puta pokazala snagu koja se temelji na sociološkoj dimenziji i izravno utječe na odgoj, spoznajni i edukacijski razvojni put mladih. Mnogo je primjera koji svjedoče o ovakvoj praksi. Kako i koliko glazba može utjecati i promijeniti dokoličarenje povezano s hedonizmom, dosadom, ispraznim zabavama, neselektivnim korištenjem medija i konzumentskim stilom života, kao i pomoći u obrambenoj fazi jačanjem nacionalnih osjećaja i stvaranja sigurnog uporišta pojedinca s vlastitim identitetom te odgajati, preodgajati, stvarati žed za kulturom i oplemenjivati duh, bit će jasno iz primjera koji slijede.

Prvi primjer pokazat će kako je zborna glazba na nacionalnoj razini podigla svijest o važnosti (pre)usmjerenja mladih, boreći se protiv kojekakvih ovisnosti kojima je izložena skupina u rizičnim godinama, dok je drugi primjer vezan uz moć glazbe koju ona ima u jačanju nacionalnoga identiteta mladih (i drugih dobrih skupina) koji su se tijekom ratnih zbivanja našli u iseljeništvu u Norveškoj, daleko od rodne Bosne i Hercegovine.

„AŽUOLIUKAS” ZBOR I KAMPANJA SPASA ZA MLADE

Tijekom 20. stoljeća vlasti baltičkih zemalja uviđaju problem kriminala i »uličnoga« života uz koji se veže ovisnost različitih vrsta među mladom populacijom. Optimistična kampanja koju su pokrenuli 2000. godine, a koju su organizirali i potaknuli litvanski glazbenici uz podršku vlasti učinila je doslovce čudo. Cijeli program usmjeren je protiv nasilja i droge uz pomoć glazbe, točnije zbornog pjevanja. U Litvi je prije kampanje 2000. godine postojalo devet zborova dječaka, a 2005. godine brojili su ih preko sedamdeset. Najpoznatiji i najveći zbor od postojećih, „Ažuoliukas”, zajedno s organizacijom za prava djece *Save the Children Lithuania*, pokrenuli su kampanju u kojoj bi se pjevanjem u zboru držalo dječake izvan uličnoga kriminala. Iako su se na početku (u studenom 2000. godine) okupila svega četiri zbora predstavnika, ubrzo su inspirirali širu zbornu zajednicu, što je bilo vidljivo osobito nakon prvih uspjeha: 2001. godine na Festi-

valu nastupilo je devet zborova, a već iduće, 2002. godine, njih čak šesnaest. U idućih osamnaest mjeseci osnovano je čak sedam novih zborova diljem zemlje. (MIŠKINIS 2005: 5).

Nova inicijativa željela je ukazati na to da se pjevanjem može boriti protiv ovisnosti i nasilja među mladim ljudima, osobito među muškim adolescentima koji su bili najrizičnija skupina. Upravo je pjevanje stvorilo prirodnu barijeru između lako ranjivih tinejdžera i lošeg utjecaja ulice. Pomoću glazbe dječaci su oblikovali kreativne ličnosti, čemu pridonosi činjenica iz povijesti spomenutoga zbora „Ažuoliukas”. Naime, u zbor je od 1959. do 2005. godine pjevalo ukupno 10000 dječaka, a nijedan od njih nije posegnuo za nasiljem u bilo kojem obliku, kaže u svom obraćanju maestro Miškinis, umjetnički voditelj i dirigent zbora „Ažuoliukas” te predsjednik Lithuaninan Choral Union. (ibid.).

Prva dama Litve (1998. – 2003.; 2004. – 2009.), Alma Adamkienė u svom obraćanju javnosti naglašava važnost kombinacije socijalnoga programa i zborskoga pjevanja, navodeći kako glazba i dobra volja donose više razumijevanja, samopouzdanja i ljudske topline u veze među mladim ljudima. (ibid.)

Ovaj projekt od 2003. godine susponzorira i UNICEF. Uskoro je izgrađena i nova pozornica za festival, a svibanj u kojem se odvija, postao je mjesec zaštite djeteta. Festival je u roku od samo pet godina doveo 70 zborova s oko 2000 dječaka u Vilnius, s osobitom podrškom predsjednika i političkih vlasti. (ibid.)

Još jedna od mnogih dobrih strana ove ideje je motivacija i poticanje zbraskokulturnoga sazrijevanja na nacionalnoj osnovi. Primjerice, do početka provedbe kampanje teško je bilo održati postojeće malobrojne zborove jer motivacija za nastup jednom u četiri godine ne bi bila dovoljna za održanje dolazaka na probe. Jaču motivaciju zborovima su donijeli godišnji festivali za koje su se tada počeli pripremati godišnji programi za izvedbu, pjevači su mogli vidjeti kratkoročniji cilj što im je dalo i daje podstreha za odgovornije i redovitije dolaske na pokuse, motivaciju za rad i strpljenje pri iščekivanju, sada godišnjih, rezultata.

Aloyzas Sakalas (osnivač i predsjednik organizacije *Save the Children Lithuania* te član Europskoga parlamenta) navodi: „Kroz pjevanje, djeca se približuju ljepoti i vrlinama esencijalnim za svako biće. Zatim nastavljaju osobnu brigu i odgovornost za budućnost.” (ibid.)

PROJEKT „AZRA”

Projekt „Azra” osmišljen je početkom 1994. godine u Norveškoj, u kojoj je tada (prema službenim procjenama) boravilo oko 11.000 izbjeglica⁴ s područja Bosne i Hercegovine. Prisutnost Bosanaca u Norveškoj izazivala je različite reakcije, od suosjećanja do netrpeljivosti i Bosanci su, iako su izbjegli životnu opasnost u domovini, došli u novu, nimalo lijepu stvarnost. Prepušteni pasivnom načinu

4 Ova brojka predstavljala je 70% ukupnoga broja izbjeglica u Norveškoj.

života u izbjegličkim centrima, izbjeglice su pokazivale očite znakove psihičkih problema posttraumatskog stresa u sjećanju na prošli život i razmišljanju o nesigurnoj budućnosti u novoj zemlji.

Zahvaljujući primijenjenoj etnomuzikologiji, jasno su postavljeni ciljevi projekta učvršćivanjem i sadržajnim osmišljavanjem glazbenoga i kulturnoga identiteta izbjeglica iz Bosne i Hercegovine u Norveškoj te kako uz pomoć glazbe omogućiti i pospješiti komunikaciju i kulturnu razmjenu između emigranata i domaćega stanovništva. (Usp. PETTAN 1995: 223-225)

Poteškoće su se javile kod traženja zajedničkoga nazivnika koji bi povezao kulturološki identitet bosansko-hercegovačkih izbjeglica, koji su, iako sada žive u Norveškoj, u Bosni i Hercegovini imali različitu povijest, živjeli na različitim prostorima i u različitim uvjetima, bili različitih etničkih, vjerskih i drugih pripadnosti. Nakon provedenih analiza iz različitih aspekata kulturološkoga djelovanja iseljeničkoga stanovništva, zaključeno je: „Ne potirući posebnosti pojedinih bosanskih etničkih skupina, projekt ›Azra‹ ipak je nastojao istaknuti ono što im je zajedničko - dakle, područje svjetovne kulture.” (ibid.: 225)

Projekt se realizirao na trima platformama: istraživačkoj, edukacijskoj i glazbenoj.

U istraživačkom smislu projekt se formirao u proučavanju različitosti identiteta izbjeglica (audio i video snimke), u edukacijskom – predavanjima na Institutu za glazbu u Oslu te u izbjegličkim centrima, a u glazbenom – osnivanjem bosansko-norveškoga glazbenog sastava „Azra” s refleksijom gradske svjetovne glazbene tradicije Bosne i Hercegovine. Ansambl je izazvao odličan prijam, a izbjeglicama iz Bosne i Hercegovine pridružili su se Norvežani koji su upoznali novu tradiciju. Zajedničko muziciranje omogućilo je kako bosansko-hercegovačkim izbjeglicama da osjete međusobnu koheziju i ojačaju nacionalni identitet, tako i Norvežanima da se zainteresiraju, uključe, aktivno sudjeluju, izučavaju te polako prihvaćaju kulturološke različitosti, kao i mjesto koje manjini pripada kako bi mogla graditi pozitivan identitet u novom okruženju. Ciljevi projekta ostvareni su i pokazali su vrijedne rezultate nakon samo šest mjeseci provedbe, a pjevač „Azre” Sead Krnjić kaže: „Ovo je vrlo važno za narod Bosne i Hercegovine. Imamo osjećaj da sviramo za njih” (usp. ibid.: 230).

POPULARIZACIJA ZBORSKOG PJEVANJA U MEDIJIMA I TELEVIZIJSKIM EMISIJAMA

U Hrvatskoj su aktualne TV-emisije, koje, otkupljene od inozemnih inačica, u našu državu donose popularizaciju različitih glazbeničkih praksi. Primjerice, dvije sezone uzastopce (2012. - 2013.) mogli smo pratiti emisiju „Do posljednjeg zbora”, dok je u godinama od 2014. do 2015. HRT-ov izbor prevagnuo u korist emisije „Maestro”.

U prvoj emisiji „Do posljednjeg zbora” nastojalo se popularizirati zbarsko pjevanje i zborovi su nastupili u netipičnim scenskim izvedbama popularnog televizij-

skog *showa*, koje je ocjenjivao žiri sastavljen od članova nejednako zbarski (pa čak i glazbeno) potkovanog miljea.⁵ Pohvalna je angažiranost svih pjevača(ica) i dirigenata(ica) koji su nastojali prilagoditi vokalno-tehničke i interpretativne zakonitosti s onima televizijsko-zabavnoga karaktera, što se ogledalo u osmišljavanju različitih, manje i više priličnih, skladnih i prikladnih koreografija i scene. Emisija je izazvala jako zanimanje javnosti, velik broj gledatelja, navijanje za favorite i suzdržavanje daha u trenutku proglašenja rezultata pojedine emisije.

Tražimo li favorite prema etnografskoj pripadnosti, na temelju prijateljske povezanosti ili pak nepristrano odlučujemo o izboru, pitanje je drugačije naravi. Za sada bi težište pronašlo otvoreno pitanje koliko se nešto treba popularizirati tako da se struka odmakne, a mikrofoni (pre)uzmu pojedinci od kojih većinu čine malo i nedovoljno zbarsko/glazbeno-edukacijsko-iskustveni kritičari. Kako odgovoriti na pitanje amaterima pjevačima koje podučavate zbarskom pjevanju na pitanje: „Nije li žiri pogriješio?”? Iako je hvalevrijedna inicijativa populariziranja svake nedovoljno izražene grane umjetnosti, u ovom slučaju zbarske glazbe, ostaje otvorenim koliko bi se struka trebala uključiti u stvaranju kriterija za edukaciju i približavanje stvarnoga glazbovanja javnosti.

Druga emisija, „Maestro”, mnoge je potakla na razmišljanje o tome koje sve kvalitete mora imati osoba dirigenta i kako uvježbani zbor ili orkestar uistinu ne funkcioniraju bez glazbenoga lidera. Kandidati, ako su imali glazbenu poduku ili se pak profesionalno bavili pjevanjem, nisu se lako snalazili na dirigentskoj poziciji. Svakako je od velike pomoći bilo to što su izvođači, pjevači i svirači bili uvježbani,iskusni glazbenici. Navedeno je potaklo gledatelje da sublimiraju dirigentsku poziciju iz insajderske perspektive i da brzo zaključe kako se nije riječ o pukom »mahanju«, već o mnogo kompleksnijoj ulozi. Ukoliko je ovaj televizijski *show* izazvao propitivanje gledatelja o specifičnoj ulozi dirigenta, i još važnije, ako je ugrozio dugočuvanu staklenu vizuru osobe koja za dirigentskim pultom izvodi neobične pokrete rukama, onda svakako treba pohvaliti ovakvu edukacijsko-televizijsku inicijativu.

Koliko navedene i slične emisije utječu dobro na razvoj kulturnog duha, koliko zbilja vrednuju umjetnost kao takvu i jesu li uopće umjetnost i kulturno oplemenjivanje primarni ciljevi ovakvih emisija, kratko je komentirao u svojem izlaganju u Vilniusu 2009. godine Thomas Caplin, čuveni norveški skladatelj, profesor dirigiranja i profesor menadžmenta na Inland Norway University of Applied Sciences (Hamar). Ne krijući pozitivnu stranu snažnoga širenja vokalne prakse koja postaje zadovoljstvo, zamjenjujući nekadašnji pejorativni prizvuk, Caplin upozorava na primarnu svrhu koja polako nestaje iz zbarskoga, sve širega pokreta u kojem svatko dobiva priliku za „otkriti talent i pjevati” te kaže: „... to je put za postati slavan – nadaš se, i bogat – na jeftin i brz način.” (Usp. CAPLIN 2009: 1) Sličnu misao definira Zlatko Miliša koji naglašava kako transformacija

5 Stručni ocjenjivački žiri djelovao je 2012. godine u sastavu Vladimir Kranjčević, Sanja Dolažal i Krešimir Dolenčić, dok je iduće godine mjesto Dolenčića preuzeo Dražen Sirišćević.

kulture u medijsku kulturu uzrokuje da su djeca i mladi sve više indoktrinirani medijskim porukama kako postati bogat, moćan i slavan. (Usp. MILIŠA 2013: 88).

ZNAČI LI VIŠE *LAJKOVA* BOLJU KVALITETU?

Svjedok medijskog (re)agensa na omladinski total upravo je Facebook revolucija koja privlačno osmišljenim softverom ne samo ulazi u živote mladih već se njima manipulativno koristi. Stvarajući svojevrsnu ovisnost o praćenju ›događanja‹ (fiktivno postavljenih statusima i ažuriranjima virtualnih prijateljstava), mladi dobivaju potrebu ulaganja svojega vremena, koncentracije i duha u virtualni svijet u kojem svatko može postati fino krojena slika, dobiti priliku za javno iskazivanje mišljenja i za virtualno ›kraljevanje‹ nad svojim profilom (mnogobrojnim izborima, mogućnostima, prilikama,... stvara se osjećaj vlastitoga, virtualnoga svijeta u kojem korisnik ima pravo ›izbora‹, ›mogućnosti‹, ›slobodnoga izražavanja‹, općenito prividne, virtualne slobode). Marketinški, opsjedajući trikovi iskaču iz svakoga kutka, dok su sati i sati mladih posvećeni upravo ispraznom, nepoticaјnom, odgoјno i kreativno nesvrhovitom softveru.

Čovjek je relacijsko biće otvoreno prema drugom čovjeku, biće koje nadilazi svoju pojedinačnost u socijalizaciju s drugim ljudima, na taj se način oblikujući kao čovjek-osoba. Ono što postaje najveći problem, kako govore stručnjaci, upravo je „varka da gledanjem i slušanjem ulazimo u bliske odnose” (KOŠIR 1999: 25). Stoga ne čudi kako razmjeri ovoga manipulatorskog kroja, koje ima svojih, za oglašivače i te kako pozitivnih pogodnosti, idu i mnogo dublje te zadiru u granice odgoja i kulture mladih. Koliko je opasno prepustiti masi, odnosno većini, da donosi odluku o kvaliteti umjesto stručnjaka iz određenoga područja pokazuje i činjenica o tzv. *lajkovima* (›svidi mi se‹) kojima korisnici Facebook aplikacije donose svoj stav, često površno ispitan i hitar, pa čak i posredno donešen o nekoј temi, glazbi, reklamama ili bilo čemu što iskoči iz prozora stranice ili pak posredstvom određenih tražilica.⁶ „Mediji predstavljaju stvarnost, oni je ne pokazuju.” (KOŠIR 1999: 68), a na listi prioriteta više nije što gledamo, slušamo ili radimo, već važnije i zanimljivije postaje kako, ili još važnije, tko to čini. Stvara se prividna kvaliteta koju donosi zbroј *lajkova*, a projiciraju je na mnogo načina posredovane odluke korisnika. O poljuljanoј ljestvici vrijednosti, sadržaja i kvalitete govore analize prema kojima je utvrđeno kako uopće nema dvojbe između „biti i imati” jer „imati”, naravno, danas pobjeđuje. (ibid. 89).

Dakle, najveći zbroј *lajkova* stavlja određenu temu u prvi plan, bilo da je riječ o filmskom broју, novinskoј reportaži, umjetnosti, ili pak o negativnom sadržaju koji preplavljuje medije. Isto je i s glazbom. Prividno se dopušta razvoj pojedinačnog mišljenja koje se kroјi promidžbenom krilaticom ›važan je svaki *lajk*‹.. Kod pojedinaca stvara se osjećaj empatije ukoliko njegovi postovi, slike ili druge objave dobiju veliki (z)broј svidanja. Zanimljivo je da se ›nesvidanje‹ ne koristi

6 Zanimljivo je da se naziv poistovjećuje s „domom”. Postaje li Facebook „home” novi dom?

jer očito ne spada u lijepo ophođenje i ne njeguje virtualno »prijateljstvo«. Pojedinci uhvaćeni u takvu mrežu danonoćno proučavaju broj pregleda i *lajkova*, a radost više ne izaziva realna socijalizacija, već prividna mogućnost izbora pritiskom na tipku računalnoga miša.

Sagledavajući problem iz glazbenoga kutka, mladi se hrane i podižu preko *lajkova*, a mišljenje »većine« te argumentiranje mišljenja i stavova putem »svi tako kažu« stajališta dovodi do zbrke na ljestvici vrijednosti. Gubi se pravi oslonac, koji bi trebali biti stručnjaci koji rangiraju kvalitetu, a „kultura se sve više transformira u medijsku kulturu.“ (MILIŠA 2013:88) Čovjek očito sve više bježi od žive glazbe, bježi od vrijednih kulturnih događaja „sve više postajući rob medijske propagande koja servira konzumentski ili hedonistički stil života“ (ibid.). Stvaraju se individue općinjene sviđanjem drugih, uhvaćene u medijsku mrežu sa slabo vidljivim putokazom za izlaz.

Očito je da većina odlučuje što nam se »svida« i što je popularnije za gledati, što uvjetuje i kroji kriterije za razvrstavanje dobre, kvalitetne izvedbe, pjesme, skladbe od onih slabije kvalitete. Nedvojbeno je, da se ovakvim krojem glazbeno-estetičkog mišljenja odgaja i razvija mlada osoba, željna novih spoznaja, znanja i općenito informacija. Opisano dovodi do opasnosti za stvaranje ili otvaranje stvorenoga prostora u razvoju nadmoći diletantizma koji ruši (re)kreacijsku svrhovitost stručnih putanja. Jednog će dana upravo ti mladi ljudi biti kamen temeljac za obnovu društva. Oni će temeljiti društvenu zajednicu i prenositi svoje znanje na mlađe, to je prirodna datost. No, koliko je i je li uopće pozitivno usmjeravati buduće generacije prema instant rješenjima, kratkotrajnim trenucima »slave« i povjeravati im fiktivne obrasce ponašanja kao uzore odgojne čistoće. Na koncu, medijska manipulacija nije podloga za razvoj mlade osobe, već su prave vrijednosti čvrst oslonac za takvo nešto. Istinitost je osnovni preduvjet kvalitetne komunikacije općenito (ŽLOF 2007: 79), a virtualno stvorena blizina među ljudima svakako je opasnost za razvoj. Unatoč osobnom stavu i mišljenju svakoga čovjeka te bez obzira na podlogu educiranosti, iskustvenosti i profesionalne usmjerenosti, stvara se svakidašnjica u kojoj se mora upozoravati da bi ipak trebalo dati prednost stručnjacima na određenom području da pokažu, izdvoje i objasne primjerene, prezentne i kvalitetne primjere na kojima bi se mladi trebali odgajati, »brusiti« i stjecati odgovornost za prosudbu.

ŠTO ODGOVORITI RODITELJU KOJI POSTAVI PITANJE DIRIGENTU ZAŠTO NJEGOVO DIJETE NE BI RADIJE UPISALO NOGOMET NEGO ZBORSKO PJEVANJE?

Švedska znanstvenica Dorota Lindström u svojoj disertaciji iz 2006. godine postavlja suodnos zborskoga pjevanja kao pedagoške aktivnosti i kvalitete života iz perspektive pjevača. Njezin projekt u istraživačkoj fazi bavio se utjecajem zborskoga pjevanja koje se odrazilo na gradske zaposlenike nakon osnivanja pjevačkoga zbora. Nakon kratkoga vremenskog razdoblja, pojedinci koji su se

okušali u zborskoj glazbi, različitih etničkih pozadina, neki lošijega poznavanja švedskog jezika, pokazali su jasne promjene u stavovima i ponašanju: zadovoljstvo, lakoća i otvorenost zamijenili su nekadašnju tenziju i teškoću razvoja ikakve komunikacije. (Usp. CAPLIN 2009: 2)

Često se pjevanje vezuje za zdravlje, zdrav život i put k ozdravljenju, no vjerujem da kada nekoga učimo pjevati, često razmišljamo ne samo o zdravlju nego o mnogim drugim komponentama koje daju svrhu vokalnoj umjetnosti. Caplin navodi i opasnost od pridavanja krivog težišta u značenju glazbe i glazbovanja korištenjem čuvene krilatice za »zdrav život«. Svjetska organizacija za zdravlje WHO definira zdravlje kao status fizičkoga, mentalnoga i socijalnoga dobrog bivanja, a ne samo kao odsutnost bolesti ili slabosti, navodi Lindström (usp. *ibid.*: 2). U tom kontekstu, glazba postaje sredstvo za poboljšanje procesa zdravstveno dobrog stanja, ne povezujući se izravno sa značenjem »zdravlja«.

Stoga je teško jednostrano odgovoriti zabrinutom roditelju, no kako kaže Caplin, vrlo vjerojatno se ključ nalazi u sintezi pjevačkoga tijela, duha, duše i uma koji dokazano pozitivno utječu na ponašanje i stavove onih koji sudjeluju u zborskom pjevanju. (Usp. *ibid.*: 1).

REDEFINIRANJE ZBORSKE GLAZBE

Pjevanje je prvi čovjekov instrument koji od početaka evolucije inspirira, potiče, razvija, ujedinjuje, predoduje te različito interpretira aktualna zbivanja. Zborska glazba ima svoj specifikum, dijelom logičan, a dijelom neuhvatljiv u racionalizaciji parametara.

S jedne strane pitanje je djela koje zbor izvodi, a s druge strane zborskog tijela koje izvodi određenu skladbu. Ove se dvije strane sljubljuju tijekom pripremnoga procesa kako bi sama izvedba ostvarila što veću kvalitetu. Navedeno povlači za sobom brojne, ne uvijek jednostavne razvojne putanje, koje djeluju na mikrorazini, unutar zbornih pokusa tijekom kojih dirigent nastoji ostvariti s pjevačima željeni cilj kako bi izvedba zasjala u punini umjetničkoga sjaja.

Djelo se izabire prema mogućnostima zbora/izvođača, tematici, postavljenim izazovima, afinitetu dirigenta i/ili drugim, osobnim razlozima i preduvjetima. Izabrano djelo mora imati svoju sadržajnost, izražajnost i biti vrijedno izvođenja. Svako djelo lektira je za pjevače i, prema tome, mora biti pažljivo i dosljedno izabrano.

Zborska djela dijele se dakle prema više kategorija: po tematici mogu biti sakralna (duhovna, liturgijska, svetačka, psalmodijska, ...) ili svjetovna (ljubavna, pastoralna, elegična, nacionalna, rodoljubna, satirična, ...), dok po izvođačkom sastavu mogu biti raznorodna i istorodna, za dječji zbor, zbor mladih, zbor odraslih (navodi se samo kao »zbor«). Još su moguće diobe po broju glasova/pjevača (za vokalni sastav, ansambl, komorni zbor, veliki zbor) te po broju dionica (troglasna, četveroglasna, peteroglasna, itd.).

Djelo izvodi pjevački sastav koji je po prirodi glazbeno tijelo izloženo neprestanom riziku jer, za razliku od orkestra, upravlja vokalnim, tjelesnim aparatom, kojemu i najmanja prehlada može itekako smetati u izvedbi. Stoga od pjevača iziskuje veći napor u obliku zdravoga načina života, fizičke spremnosti za pokuse sa zborom, psihičku i emocionalnu spremnost i zrelost u shvaćanju koncentriranog rada. Dodatan napor uvjetuju izvedbe (nastupi, koncerti) koji zahtijevaju od svakoga člana fizičke i psihičke pripreme za ozbiljan nastup. Fizičkim pripremama pjevači treniraju da budu spremni izdržati vokalno-tehnički nadolazeći javni nastup. Povlačeći često puta paralelu sa sportom, ovakva spremnost odnosi svaku mogućnost ›noćarenja‹ i prilaženja opijatima različitih vrsta, dakle sama po sebi razvija snagu i želju za zdravim životom. Psihička spremnost ogleda se kao odmorenost, koncentriranost i staloženost, a u mnogim slučajevima u praksi utječe na razvoj samopouzdanja kod javnih nastupa, spremnost na brzo reagiranje, odlučnost kod definiranja vlastitih mišljenja, želja i stavova.⁷ Snažna je, dakle, socijalna potka u zborskom pjevanju, koja ne samo da odvlači mlade sa ›zabranjenih‹ terena, već im daje zalet za novi realitet, gdje se približavanjem umjetnosti, u procesima umjetničkoga i vokalno-tehničkoga sazrijevanja razvija pozitivan način razmišljanja i smjerovođenja. Socijalnim zbližavanjem među mladima razvijaju se i mijenjaju stavovi, mladi se uz pjesmu i oko pjesme druže, savjetuju, pronalaze prijatelje, ljubavi, a nerijetko i bračne partnere/ice. Pjevačke zabave, kao i svake, trebaju dobro raspoloženje i razlog za smijeh. Danas smo suočeni s brojnim porocima koji su učestali gosti ovakvih zabava. „Ažuoliukas” zbor, a i mnogi drugi, primjer su kako se mladi mogu itekako dobro zabavljati bez poroka. Svjedočila sam dokumentarnom filmu snimanom o navedenom zboru u kojemu mladi govore o aktivnostima koje ih vežu za zbor, o pjevanju, druženju, razgovoru, upoznavanju novih ljudi, stjecanju prijateljstava, zborskim zabavama, slavljinama, koncertima i mnogim drugim aspektima ovakvoga okupljanja.⁸

7 Navodi su krojeni prema osobnoj praksi zborovođenja i dirigiranja. Točan broj nije lako definirati jer je riječ o teško mjerljivim komponentama, ali je očit napredak u kratkom vremenu.

8 Jedan od glavnih pokretača cijele kampanje spasa za mlade i voditelj zbora „Ažuoliukas” je maestro Vytautas Miškinis, koji je 2011. godine u austrijskom Goldeggu pokraj Salzburga, prezentirao pjevačko-sociološko- društveni uspjeh zborova iz Litve te potom prikazao kratki dokumentarni film snimljen o ovom projektu. Film govori o mladima koji mijenjaju pogled na svakidašnjicu, dajući važno mjesto upravo zborskim pokusima na kojima upoznaju nove prijatelje, druže se, pjevaju i putuju. Možda je najintrigantniji dio trenutak kada pjevači daju izjave govoreći kako ne mogu zamisliti tjedan bez zborskih pokusa, kako jedva dočekuju dan kad imaju pokuse sa zborom, i to zbog pjevanja i druženja (većina aktera navodi upravo socijalno zbližavanje kao iznimno važan i neizostavanelement zbarske aktivnosti).

PRILOG ZA BUDUĆE PRIJEDLOGE: U SVRHU JAČANJA I PODRŠKE ZBORSKOM PJEVANJU

Svjesni smo da ljudi koji djeluju u različitim okolnostima, zatečeni različitim glazbenim izvorima grade svoj glazbeni identitet, a on nipošto nije zaokružena, jednostavna i jednostrana cjelina, već se, s nimalo negativnih konotacija, svakodnevno razvija u svojoj kompleksnosti. (usp. BUBLE 2004: 9) U razvoju identiteta u zajedničkom pjevanju, kreira se značajan utjecaj odgojnih, socijalnih i artističkih fenomena koji osiguravaju interkulturalno razumijevanje, socijalnu integraciju i poštovanje prema drugima i drugačijima. U procesu kontinuiteta ovih fenomena koji izrastaju iz zbornog pjevanja, izgrađujući se kao njegov oblikovni element, otvara se pogodno tlo za razvoj fizičkoga i mentalnoga zdravlja sudionika, a time i društva u kojem žive i obrazuju se/rade. Ovaj zaključak donijelo je u *Preporukama (Recommendations)* na internacionalne konferencije u Vilniusu (Latvija, 6. srpnja 2009.) pod nazivom „Glee of centuries” Singing and Musical Education, čak jedanaest stručnjaka koji aktivno rade na području zbornog glazbe, zborovođenja i pjevanja iz jedanaest zemalja (Belgija, Kanada, Finska, Francuska, Njemačka, Litva, Norveška, Švedska, Švicarska, Sjedinjene Američke Države i Venecuela). Nakon konferencije uputili su apel različitim ministarstvima i organizacijama u svrhu postizanja kvalitetnijega i pozitivno odgojno-zdravstveno-socijalno-kulturnoga rasta. Opisano se može svesti pod nekoliko točaka, a u svim programima upućen je prijedlog uvrštavanja pjevanja na vrh ljestvice prioriteta u financijskom smislu i na čelu s isključivo kvalificiranim učiteljima i dirigentima. (Usp. *Recommendations from International Conference „Glee of centuries” Singing and Musical Education 1-2*)

- S obzirom na to da su istraživanja pokazala da zbornog pjevanje razvija osobnost, izvedbene, socijalne i kulturalne vještine kod mladih, Ministarstvu obrazovanja upućen je poziv za stvaranje kurikuluma prema kojemu zajedničko pjevanje mora biti osigurano svakom djetetu u svakoj školi.
- Rezultati koji su pokazali pozitivni odjek na fizičko, mentalno i emocionalno zdravlje pjevača usmjerili su Ministarstvu zdravlja prijedlog o potpori pjevanju u grupama u školama, zajednicama, bolnicama, radnim mjestima i socijalnim centrima.
- Dokazi da pjevanje u grupi povećava socijalni kapital određene kulture jačajući ljudske kvalitete razvijanjem samopoštovanja, poštovanja drugih, socijalne solidarnosti, tolerancije, empatije i lojalnosti, smanjujući nasilje i kriminal. U tom kontekstu upućen je poziv ministarstvima za socijalna pitanja (*Ministries of Social Affairs*) da podrže pjevanje u službama i socijalnom radu s obiteljima (prenatalno i radno djetinjstvo) kao i sa starijim građanima, zatvorenici i socijalno neprilagođenima.
- Ministarstvo kulture treba podržavati pjevačke nacionalne i internacionalne programe, financijski im pomoći jer je pjevanje esencijalna zaštita „Neo-

pipljivog dobra” i razvoja „Kulturalne raznolikosti” koje podržava UNESCO-ove Konvencije za zaštitu i promociju različitosti kulturalnih izričaja (*Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*).

- Naposljetku, nacionalnim i internacionalnim glazbenim organizacijama upućen je poziv za sakupljanje, prevođenje, širenje istraživanja, obnavljanje strategija i razvijanje projekata na osnovi dobivenih podataka.

Iako je sve napisano usuglašeno još 2009. godine, zvuči poprilično apstraktno za zemlju gdje je zbarski voditelj, dirigent još uvijek osoba koja taj posao radi samo za osobno zadovoljstvo uz eventualni minimalan honorar, neusporediv s europskim standardom. Na žalost, iako je većina daleko od stalnih primanja i sigurnijega zaposlenja od honorarnoga, zaljubljenici u ovakvu vrstu umjetnosti sve više se obrazuju, stječu iskustva u domovini i inozemstvu, rade, istražuju i time oblikuju hrvatsku zbarsku javnost. Koliko će biti moguće ojačati produkciju i reprodukciju zbarske glazbe, najviše će ovisiti o podršci vladajućih, ali i o angažmanu stručnjaka iz različitih znanstvenih usmjerenja koji bi, prema navedenom primjeru, mogli primijeniti poznati model i u Hrvatskoj.

ZAKLJUČAK

Zbarsko pjevanje specifičan je način glazbovanja, koji neprijeporno pokazuje i svoju socijalnu komponentu. Sagledavajući utjecaj ovakvoga okupljanja oko glazbeu primjerima litvanskoga zbora „Ažuoliukas” te projekta „Azra”, ali i one na mikrorazinama i makrorazinama zbarsko-pjevačke prakse, moguće je uočiti višestruku ulogu ovakvoga zajedništva. Prikazani primjeri svjedoče o neposrednom utjecaju pjesme na identitet mladih sudionika i (pre)usmjeravanje energije mladih u pozitivnom smjeru.

Mladi pjevači su u kampanji spasa iznikloj iz redova zbora „Ažuoliukas” pronašli novi smisao, preusmjerili kriterije i rekreirali ljestvicu vrijednosti u kratkom razdoblju bavljenja glazbom, a cijeli projekt izazvao je interes šire javnosti, koja se ubrzo i priključila na nacionalnoj razini. Projekt „Azra” pokazao je kako se glazbom može ojačati nacionalni identitet, ali i stvoriti zanimanje za vlastitu kulturu, koje je potom izazvalo i pridruživanje domaćega naroda, odnosno prihvaćanje drugih i drugačijih, u ovom slučaju na primjeru manjine bosansko-hercegovačkih izbjeglica u Norveškoj.

Medijsko kreiranje stvarnosti, televizijsko populariziranje zbarskoga pjevanja emisijama „Do posljednjeg zbora” i „Maestro” te mjerenje kvalitete *lajkovima* Facebook softvera, uvelike su uzburkali kriterije kvalitete što kod mladih uvjetuje rasklimanost sustava vrijednosti, krizu identiteta, ovisnost o društvenim virtualnim svjetovima u zamjenu za živu umjetnost, glazbu, u ovom slučaju zbarsko pjevanje. Trebamo li ostati suzdržani u transformaciji kulture u medijsku samo-

volju, pitanje je u ovom trenutku za stručnjake koji trebaju zaštititi vrijednosti struke i doskočiti negativnoj selekciji u stvaranju odgojno-respektabilnih normi kod mladih.

Sumirajući građu, studija na različitim primjerima pokazuje potrebu rješavanja postojećega problema krize identiteta kod mladih, ali i način kako je snagom utjecaja zbornog pjevanja moguće usmjeriti putanju mladih, uputiti ih prema sigurnoj (ili makar sigurnijoj) luci i dati im na raspolaganje brod koji ima jedra koja odgovaraju njihovoj dobi i psihofizičkoj zrelosti. Trenutak kada preuzmu novo kormilo, kormilo koje ih vezuje uz pjesmu, druženje i zbornu aktivnost onaj je u kojem će (možda do tada primarne) loše navike, poroci u zabavama i ovisnost o ekranima (svih vrsta) prijeći u drugi plan zahvaljujući stvaranju novih prioriteta i redefiniranju ljestvice vrijednosti. Dokoličarenje zamjenjuje pjesma i sve oko pjesme, uključujući prijatelje, novostečene poznanike, prijatelje i ljubavi. Ukratko, razvija se pozitivni socijalni aspekt sazrijevanja i odrastanja među mladima. Ipak, pretpostavka je da mladi vole mlade, vole biti u društvu svojih vršnjaka, vole graditi svoj društveni status, vole sredinu gdje se pravedno ističu vrline, gdje se osjećaju prihvaćenima, a isto tako vole i izgrađivati zajedništvo, zdrave temelje sa zdravim, argumentiranim stavovima. Stoga je na svima nama dio odgovornosti da mlade od sebe uputimo do tih, za njih katkad skrivenih, nepoznatih i upitno zanimljivih obala i predamo im brodove kojima znaju upravljati, svatko na svom zadatku, ali sinkronizirano u zajedništvu, u pjesmi.

LITERATURA

- BEN-AMOS, Dan (1971). Toward a Definition of Folklore in Context. U: *Journal of American Folklore*, 84./ 331. 3-15.
- BUBLE, Nikola. VERŠIĆ, Josip (2000). *Priručnik za zborovođe i voditelje dalmatinskih klapa*. Split: Umjetnička akademija Sveučilišta; Omiš: Centar za kulturu
- BUBLE, Nikola (2004). *Kulturološki pristup glazbi*. Split: Umjetnička akademija Sveučilišta u Splitu; Ogranak Matice hrvatske Split
- BUBLE, Nikola (2009). Dalmatinske narodne glazbe i identitet. U: *Bašćinski glasi*, 9-10. 443-448.
- JORDANIA; Joseph (2005). „Interrogo ergo cogito” – „I am asking questions, therefore I think”: responsorial singing and the origins of human intelligence. *Proceedings of the International Symposium on Traditional Polyphony, held in Tbilisi, Georgia in 2004*. 39-44
- KOŠIR, Manca; ZGRABLIĆ ROTAR, Nada; RANFL, Rajko (1999). Život s medijima: priručnik o medijskom odgoju za roditelje, nastavnike i učitelje. Domn. Zagreb.
- MILIŠA, Zlatko; ČERKO, Bruno (2010). Odgoj za kritičko mišljenje i medijska manipulacija. U: *Medianali – međunarodni časopis za pitanja medija, novinarstva masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima* (1846-436X) VII. 57-73
- MILIŠA, Zlatko (2013). *Upozorenja. Šok današnjice*. Cerna: Domovinski stožer Zavjet za Hrvatsku PAUK Cerna
- MIŠKINIS, Vytautas (2005). Anti-Drug Campaign Sees Lithuanian Boys' Choirs Mushroom, u: *EC Magazine*, Bohn, European choral association *Europa Cantat* 2/05

PETTAN, Svanibor (1995). Uloga znanstvenika u stvaranju pretpostavki za suživot: u susret primijenjenoj etnomuzikologiji. Zagreb. Institut za etnologiju i folkloristiku. *Narodna umjetnost*, 32/2. 217-234.

KOŠIR, Manca; ZGRABLIĆ ROTAR, Nada; RANFL, Rajko (1999). *Život s medijima: priručnik o medijskom odgoju za roditelje, nastavnike i učitelje*. Zagreb: Doron

ŽOLF, Ksenija (2007). Važnost izvora za vjerodostojnost medija. U: *Vjerodostojnost novina*. Malović, Stjepan (ur.). Zagreb: Sveučilišna knjižara. 77-95

INTERNETSKA BAZA:

CAPLIN, Thomas (2009). Sing – sing for your life. Transkript predavanja održanog u Vilniusu (srpanj 2009.), European choral association *Europa Cantat*, preuzeto s: http://www.europeanchoralassociation.org/fileadmin/redaktion/Dateien_Europa_Cantat/Research_documents/Vilnius_Caplin_Sing_SingForYourLifeText.pdf (posjećeno: 15. 12. 2014.)

MILIŠA, Zlatko (2011). *Obitelj na kušnji*. preuzeto s: <http://www.cpi.hr/download/links/hr/13800.pdf> (posjećeno 20. 08. 2014.)
<http://cromalternativemoney.org/index.php/forum/76-stvarni-svijet-drutvo-i-drutvene-znanosti/1930-suvremena-obitelj-na-kunji>

Recommendations to Ministries of Education, Culture, Health and Social Affairs, National and International Music Organisations. International Conference „Glee of centuries”. Singing and Musical Education, Vilnius, Litva, 3. - 6. 7. 2009. preuzeto s: http://www.europeanchoralassociation.org/fileadmin/redaktion/Dateien_Europa_Cantat/Events_2009_PDF-Dateien/Vilnius_MemorandumRecommendations2009.pdf (posjećeno 12. 01. 2015.)

<http://boychoirs.org/azuoliukas/index.html>

SUMMARY

THE ROLE OF CHORAL SINGING IN THE IDENTIFICATION OF THE YOUNG

In this paper the author studies the role of choral singing which is a special form of playing music that has an exceptional social component. The influence that choral singing has on various age groups, especially on teenagers, has been analysed. The examples and the author's experience illustrate the immediate influence of songs to the identity of young participants and to directing their energy towards a positive course. Developing identity through songs has been recognised in Lithuania as well and developed through the campaign to save the young. Singing in the choir "Ažoulikas" and in numerous other choirs that joined in allowed the young to develop and create life values in choral environment. The project "Azra", within which Bosnian and Herzegovinian refugees in Norway were gathered, giving them a new dimension of community in a foreign country, shows how singing can also stimulate and strengthen national identity and interest in their own culture. Manipulative force of media that creates public opinion and influences the beliefs and choices of the young has been exemplary demonstrated in TV shows "Do posljednjeg zbora" and "Maestro". Media influences through counting the number of "likes" in Facebook create illusory quality and dictate the value scale in accordance to marketing goals, thus leading to the identity crisis of the young. The question is, however, when and to what extent the experts have to prevent the negative selection in creating respectable educational norms with the young. Many countries are strongly engaged in developing choral singing, which is hardly imaginable in the present conditions for singers and choral conductors in Croatia. In this paper the author indicates other practices and tested models of effective activities to youth identity through singing.

Key words: the role of the choral singing, influence on the crisis of teenage groups, identification, "Ažuoliukas", project "Azra", the role of the choral singing

ISSN 1330-1128 (Tisak) • ISSN 2584-4059 (Online)

UDK: 78+39(497.58) • CODEN: BAGLEC

BAŠĆINSKI

JUŽNOHRVATSKI ETNOMUZIKOLOŠKI GODIŠNJAK • ETHNOMUSICOLOGICAL YEARBOOK OF SOUTHERN CROATIA

GLASI

• GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK – EDITOR-IN-CHIEF

• MIRJANA SIRIŠČEVIĆ

• GOST UREDNIK – GUEST EDITOR

• IVANA TOMIĆ FERIĆ

• KNJIGA 12

• SPLIT

• 2015. – 2016.

UREDNIŠTVO – EDITORIAL BOARD

VITO BALIĆ, NIKOLA BUBLE, HANA BREKO KUSTURA (ZAGREB), JOŠKO ČAleta (ZAGREB), MIHO DEMOVIĆ (ZAGREB), BOŽIDAR GRGA, JERKO MARTINIĆ (KÖLN, NJEMAČKA), VEDRANA MILIN-ČURIN, MAGDALENA NIGOEVIĆ, ANKICA PETROVIĆ (LOS ANGELES, SAD), DAVORKA RADICA, MIRJANA SIRIŠČEVIĆ, IVANA TOMIĆ-FERIĆ, NENAD VESELIĆ (RIM, ITALIJA)

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK – EDITOR-IN-CHIEF

MIRJANA SIRIŠČEVIĆ

GOST UREDNIK – GUEST EDITOR

IVANA TOMIĆ FERIĆ

TAJNIK – SECRETARY

BRANKA LAZAREVIĆ

GRAFIČKI UREDNICI – GRAPHIC EDITORS

GORKI ŽUVELA

ŽANA SIMINIATI VIOLIĆ

IZDAJU – PUBLISHED BY

ODSJECI ZA GLAZBENU TEORIJU I GLAZBENU PEDAGOGIJU UMJETNIČKE AKADEMIJE U
SPLITU

ZA IZDAVAČA – FOR THE PUBLISHERS

MATEO PERASOVIĆ

LEKTORI I PREVODITELJI / LANGUAGE EDITORS AND TRANSLATORS:

TRIŠNJA PEJIĆ (ENGLISKI / ENGLISH)

NELA RABAĐIJA (HRVATSKI / CROATIAN)

KOMPJUTERSKI SLOG / COMPUTER LAYOUT:

VITO BALIĆ

UDK

SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA U SPLITU

ADRESA UREDNIŠTVA – ADDRESS

FAUSTA VRANČIĆA 19, HR – 21000 SPLIT

E-MAIL: BASCINSKIGLASI@UMAS.HR

CIJENA – PRICE

150,00 KUNA

TISAK – PRINTED BY

JAFRA PRINT

SPLIT, 2017.